

عوامل روی آوردن مردم به ادیان انحرافی، فرقه‌ها و عرفان‌های نوظهور چیست؟

امروز ادیان و فرقه‌هایی متعدد انحرافی و عرفان‌های نوظهور از قبیل: بهائیت، اشو، اکنکار، شیطان‌پرستی، رام‌الله، هیونزگیت، عرفان کیهانی و امثال اینها به وجود آمده که ایجاد هر کدام می‌تواند، عامل و علت خاص سیاسی، اجتماعی، مادی و روانی خودش را داشته باشد. همچنین در انتظار برخی، دین مسیحیت نیز به‌عنوان یک دین جدید برای آنان قابل پذیرش است.

• **عوامل روی آوری به ادیان و فرقه‌های انحرافی و جدید بر دو نوع تقسیم می‌شود:**

الف) عوامل داخلی: این نوع عوامل در درون کسی که به ادیان انحرافی و جدید گرایش پیدا می‌کنند، وجود دارد. عوامل داخلی علت اصلی انحراف از حق است که آن را می‌توان در دو چیز منحصر دانست؛ یکی نادانی و جهل و دیگری هواپرستی.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرمایند: سرمنشأ همه فتنه‌ها، پیروی از خواهش‌های نفس و احکامی است که بر خلاف شرع صادر می‌گردد.
^۱ به هر حال تمامی ملل دنیا به این دو عامل انحراف مبتلا بوده و هستند. مسلمانان نیز از این قاعده مستثنی نبوده و نیستند. پس علت اصلی گرایش به ادیان و فرقه‌های انحرافی طبق فرمایش امام علی علیه السلام جهل و نادانی از یک طرف و پیروی از هواهای نفسانی از طرف دیگر است. این عوامل در درون کسانی قرار دارند که به سوی این ادیان گرایش پیدا می‌کنند.

ب) عوامل خارجی: این عوامل از خارج بر انسان تحمیل شده و انسان جاهل و هواپرست را به سوی این ادیان سوق می‌دهند. این عوامل را می‌توان در امور زیر خلاصه کرد:

۱. **تبیین نادرست و ناشفاف کردن آموزه‌های دین حق:** یکی از علل گمراه شدن جوانان مسلمان، آشفته‌بازاری است که توسط اظهار نظرهای گوناگون و تبیین‌های نادرست از آموزه‌های دین حق به وجود می‌آید و در مسائل توحیدی و دینی، دچار سردرگمی و بی‌اعتمادی و شک و تردید می‌شوند. امروز در دنیای اسلام به‌وضوح مشاهده می‌شود که هر کس و ناکسی مفسر دین اسلام شده و راه‌های مختلف و متضاد را به‌عنوان دین اسلام ارائه داده‌اند. این خود سبب می‌شود، گروهی از جوانان اعتمادشان را از دست بدهند و گرفتار شک و تردید گردند و در نتیجه به جریان‌های انحرافی گرایش پیداکنند.

به‌همین علت بنا بر قول استاد مطهری رحمته الله نارسائی مفاهیم کلیسا، خشونت‌های کلیسا و اظهار نظرهای غیرتخصصی نسبت به مفاهیم دین و صفات و اسمای

پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله در آخرین روزهای حیات مبارک، به مسجد آمدند و به‌خاطر وضعیّت نامساعد جسمانی، نماز را نشسته خواندند و مأمومین ایستاده اقتدا کردند. سپس روی پله اول منبر نشستند و جمله‌ای را که شاید بیش از هزار مرتبه در هر فرصتی برای مردم فرموده بودند، بازگو کردند. این سخن رسول‌خدا صلی الله علیه و آله افتخاری برای شیعه است و علمای مسلمان، اعتمّ از شیعه و سنی، آن را در کتاب‌های معتبر خود، نقل کرده‌اند.^۱

﴿إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فَبِكُمْ أَمْرِي لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي مَا إِن تَمَشَّكُمُ بَهْمَا كِتَابُ اللَّهِ وَعَثَرْتِي أَهْلٌ بَيْنِي فَإِنَّ اللَّطِيفَ الْخَبِيرَ قَدْ عَهَدَ إِلَيَّ أَنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْخَوْصِ كَهَاتَيْنِ وَجَمَعَ بَيْنَ مُسَبِّحَتَيْهِ وَلَا أَقُولُ كَهَاتَيْنِ وَجَمَعَ بَيْنَ الْمُسَبِّحَةِ وَالْوُشْطَى فَمَنْسَبِقُ إِخْدَاهُمَا الْآخِرَى فَمَتَشَكُّوْا بَهْمَا لَا تَزَلُوا وَلَا تَضِلُّوْا وَلَا تَقْدُمُوْهُمُ فَتَضِلُّوْا!﴾
من از میان شما می‌روم و دو چیز گران‌بها برای شما می‌گذارم؛ یکی قرآن و دیگری عترت؛ قرآن منهای عترت ناقص است و عترت منهای قرآن ناقص است. دین شما وقتی تامّ و تمام است که به یک دست شما قرآن و به دست دیگر عترت باشد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به‌طور مکرّر عترت را نیز معرفی کرده و حتّیّ آنان را با نام و نشان مشخص فرموده‌اند. در بعضی از روایات، پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده‌اند: ائمه بعد از من دوازده نفر هستند. بعضی اوقات از ایشان با عنوان خلفای دوازده‌گانه نام برده‌اند. گاهی نیز اولوالأمر در قرآن را عترت معنا کرده‌اند.^۲

﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾.^۳

بنابراین پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: مسلمان کسی است که به یک دست قرآن و به دست دیگر عترت دارد؛ اگر تمسک به این دو باشد، سعادت است؛ اما اگر تمسک به هر دو نباشد و یا یکی از این دو نباشد، آنگاه شقاوت و گمراهی است.

پس از آن، رسول‌خدا صلی الله علیه و آله به خانه آمدند و همه خواص جمع بودند و اتفاق پر بود. خاصه و عامّه می‌نویسند که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرصتی به‌دست آوردند و فرمودند: قلم و دوات بیاورید تا برای شما جمله‌ای بنویسم که گمراه نشوید. پیغمبری که در تمام مدت عمر مبارک‌شان چیزی ننوشته بودند، الآن می‌خواستند بنویسند؛ امّا نگذاشتند؛ بلکه برخی به پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله جسارت کردند. آن‌حضرت همه را به‌جز امیرالمؤمنین و حضرت زهرا علیها السلام از اطاق بیرون کردند. سپس امام حسن و امام حسین علیهم السلام آمدند و روی سینه پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله بودند و آنگاه آن‌حضرت از دنیا رحلت فرمودند.

این مطالب، حرف‌هایی نیست که فقط شیعیان بگویند؛ بلکه کتاب‌های معتبر اهل سنت، پر از بیان این وقایع است. خلاصه آنکه رسول‌خدا صلی الله علیه و آله رستگاری ما را موهون متابعت از قرآن و عترت صلی الله علیه و آله می‌دانستند و تمسک به هر دو را وظیفه مسلمانان خواندند. همراهی قرآن و عترت همیشه بوده است و تا زمان ظهور که همه ظلم‌ها نابود می‌گردد و جهان پر از عدل و داد شده و اسلام به دست حضرت ولی عصر علیه السلام، سراسری می‌شود و پس از آن تا قیامت و وارد شدن بر رسول اکرم صلی الله علیه و آله با هم و در کنار یکدیگرند.

• **توصیه امام مجتبی علیه السلام هنگام شهادت**

یکی از یاران امام مجتبی علیه السلام در آخرین لحظات حیات مبارک آن‌حضرت خدمت ایشان رسید و دید حال آن‌حضرت وخیم است. از فرصت استفاده کرد و برای افزایش معرفت دینی، از ایشان خواست نصیحتی به او بفرمایند. ایشان در یک روایت، سه نصیحت به او فرمودند:

«اسْتَعِذْ لِشَفَرِكَ وَخِصْلٍ زَاكِكٍ قَبْلَ خُلُوفِ أَجْلِكَ وَاعْلَمْ أَنَّهُ تَطْلُبُ الدُّنْيَا وَالْمَوْتُ يَنْظِلُكَ... وَاعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا وَإِذَا أَرَدْتَ عِزًّا بَلَا غَشِيرَةَ وَهَيْبَةً بَلَا سُلْطَانٍ فَاجْتَزِ مِنْ ذَلِكَ مَعْصِيَةَ اللَّهِ إِلَى عِزِّ طَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»^۴.

در نصیحت اول فرمودند: پیش از آن‌که شب اول قبرت برسد و زاد و توشه‌ای نباشد، مهتای مرگ باش! یاد مرگ، در روند زندگی انسان بسیار تأثیرگذار است و علمای علم اخلاق دستور می‌دهند در هر روز، هفت هشت مرتبه به یاد مرگ باشید.

جمله دوم آن بود که فرمودند: در زندگی باید کوشا و جدّی و فعال باشید و هم برای دنیا و هم برای آخرت کار کنید. در دنیا چنان جدی و فعال و محکم‌کار باشید که گویی می‌خواهد، آن کار تا قیامت باقی بماند. راجع به آخرت نیز، باید چنان جدّی باشید که گویا امشب، شب اول قبر شماست. اگر بدانید امروز از دنیا می‌روی، چگونه زاد و توشه تهیه می‌کنید؟ باید همیشه چنین باشید. ائمّه طاهراین علیهم السلام همیشه به شیعیان سفارش می‌کردند که باید دو بال برای پرواز داشته باشند؛ یکی بال جدّیت و تلاش و کوشش برای دنیا و دیگری بال تلاش برای آخرت. مؤمن حقیقی هم باید دنیای خود را آباد کند و هم آخرت خویش را بسازد.

آن‌حضرت در سوّمین نصیحت فرمودند: اگر می‌خواهید در میان مردم عزیز باشید، اگر می‌خواهید در میان مردم آجّهت و شخصیت باشید، اگر می‌خواهید محبّت شما در دل‌ها باشد و بر دل مردم حکومت کنید، باید از گناه اجتناب کنید و رابطه خود را با خدای سبحان محکم نمایید. لباس دلّت و معصیت را از تن درآورید و لباس تقوا بپوشید. در این صورت، در دنیا و آخرت عزیز هستید و آجّهت اجتماعی پیدا می‌کنید.

• **پی‌نوشت‌ها**

۱. این روایت به عبارات مختلفی نقل شده که مهم‌ترین دلیل اختلاف عبارات آن، تعدّد صدور آن در مواقع مختلف است. جهت آگاهی از منابع این روایت در کتب مختلف اهل سنت رک: احقاق الحق، ج ۹، ص ۳۹ تا ۳۷۵؛

۲. الکافی، ج ۲، ص ۴۱۵؛

۳. رک: رساله توضیح المسائل ص ۵۶ تا ۵۱۲؛

۴. نساء، ۵۹؛

۵. کفایة‌الآثر، ص ۲۴۶.

ذات حق، باعث روی‌آوری برخی افراد به سوی مادی‌گری

و به‌تعبیری ادیان جدید و عرفان‌های کاذب می‌شود.^۲ در حوزه دین اسلام نیز، این مشکلات از طرف برخی به وجود آمده و رفتارها و عمل‌کردهای غیرانسانی و غیرعقلایی در میان برخی گروه‌های افراطی مسلمانان، عده‌ای را به‌علت جهل‌شان نسبت به اسلام اصیل، به سوی این ادیان سوق می‌دهد.

به‌عبارت دیگر انسان فطرتاً گرایش به دین دارد. اگر دین حق آن‌گونه که باید و شاید در دسترس او قرار نگیرد و یا آموزه‌های آن درست و سالم بیان نشده و شفاف‌سازی نگردند، این خود علت روی‌آوری برخی افراد به سوی ادیان و فرقه‌های نوظهور می‌شود.

۲. **قدرت‌های استعماری:** عامل دیگر سودجویان سیاسی و قدرت‌های استعماری است که برخی از افراد را

برای ایجاد دین جدید در راستای تحقق اهداف‌شان به وجود می‌آورند و مانند سیداحمد قادیانی یا حسینعلی بهاء را علم می‌کنند و ادیانی مانند بهائیت و قادیانیه و فرقه‌های جدید مانند عرفان‌های انحرافی و امثال اینها را به وجود آورده و سپس با شگردهای مختلف، عده‌ای را به پیروی از این فرقه‌ها تشویق می‌کنند. فعالیت و تبلیغات شبکه‌های انحرافی برای ادیان و مکتب‌ات جدید، از طرف همین قدرت‌ها حمایت و تقویت شده و باعث گرایش کسانی به سوی این فرقه‌ها می‌شود که از حق و راه درست چیزی نمی‌دانند و به معیارهای دینی و حقانیت آن توجهی ندارند و بر طبق خواست هوا و شهوت، به سوی این فرقه‌ها گرایش پیدا می‌کنند.

۳. **اباحی‌گری و نبود احکام و قیود عبادی:** یکی از عوامل خارجی در روی‌آوری برخی به سوی ادیان و فرقه‌های جدید مانند بهائیت و عرفان‌های نوظهور و نیز مسیحیت که در حکم دین جدید است، اباحی‌گری و نداشتن احکام عبادی است. برخی از مردم، احکام عبادی دین را دست و پاگیر و مایه دردرس می‌دانند. این ادیان با خالی کردن قالب از محتوی و معنی، دین حقیقی را تبدیل به دین‌نما کرده و آنها را به دین جعلی و عرفانی حقیقی را به عرفان جعلی مبدل می‌سازد.^۳ این ادیان به‌صورت اباحی‌گری و بدون شریعت برای مردم عرضه می‌شوند و کسانی که از قید شریعت و دستورات دینی فرار می‌کنند، به سوی این ادیان و فرقه‌ها روی می‌آورند؛ زیرا برای بسیاری از مردم ناآگاه و تن‌پرور و هواپرست، دین بدون شریعت و بدون قید و بست، مطلوب و پسندیده است. آنان دین را مانند خانه و لباس تلقی کرده، دوست دارند، هم دین داشته باشند و هم، از قید شریعت و عبادت و اوامر و نواهی

آزاد باشند.

۴. **امور خارق‌العاده و جذاب در فرقه‌های جدید:**

بیشتر فرقه‌های جدید به‌نام عرفان‌های نوظهور معروف هستند. در این فرقه‌ها، انجام امور خارق‌العاده مانند تلی‌پاتی، شعیده‌بازی، هیپنوتیزم، روان‌درمانی، درمان از راه دور و امثال اینها، موجب جذب کسانی می‌شوند که خیال می‌کنند، این فرقه می‌تواند انسان را به عالم غیب متصل کند و برخی از مردم ناآگاه به‌خیال اینکه این فرقه‌ها نیازهای مادی و معنوی آنان را برآورده می‌کنند، جذب آنها می‌شوند.

۵. **وضعیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی:** عوامل سیاسی و اجتماعی و اقتصادی، یکی از عوامل خارجی دیگر است که بر برخی را به سوی فرقه‌های جدید سوق می‌دهد. هستند کسانی که به‌علت محرومیت‌هایی که از عالم سیاست و اجتماع متوجه آنان شده و با مشکلات اقتصادی مواجه می‌گردند، برای جبران این کمبودها به سوی دین‌های جدید روی می‌آورند. این وضعیت نامطلوب، باعث ایجاد عقده در آنان شده و برای رفع این عقده به سوی ادیانی جدید گرایش پیدا می‌کنند.

۶. **التقات گرایي و تجددگرایی:** یکی از عوامل گرایش برخی مردم به سوی این فرقه‌ها، التقات گرایي و تجددگرایی است. البته وجود این عامل در انسان از اموری ناشی می‌شود که در ادیان جدید وجود دارد. به این معنا که برخی از فرقه‌ها و عرفان‌های جدید، برای جذب بهتر و آسان‌تر جوانان، سنت‌های دینی و عرفانی مختلف را به هم می‌آمیزند و این درآمیختگی را بدین نحو توجیه کرده و می‌گویند: ما از هر سنت دینی

و عرفانی، بهترین اجزا و عناصر را بر می‌گزینیم و با این کار، نظام عرفانی و یا یک دین مترقی پدید می‌آوریم که نقاط قوت همه سنت‌های دینی و عرفانی را دارد و نقاط ضعف هیچ‌یک از آنها را ندارد. غافل از اینکه نفس همین ترکیب و تلفیق، بزرگترین عیب این عرفان‌ها و ادیان است.^۴

ممکن است، علت‌ها و عوامل دیگری نیز وجود داشته باشند که در روی‌آوری برخی از مردم به سوی ادیان و فرقه‌های باطل و جدید نقش داشته باشند. به هر حال در کل می‌توان گفت که فاصله گرفتن از دین و مذهب حق، نقش اساسی در این فرآیند دارد و در فضایی که علم و آگاهی نسبت به دین و مذهب حق وجود داشته باشد، برای به وجود آمدن این جریان‌های انحرافی زمینه‌ای وجود نخواهد داشت و هیچ دلیل و علتی توانایی جذب مردم به سوی این فرقه را نخواهد داشت. بنابراین جهل و نادانی برخی از مردم، از یک طرف و فرصت‌طلبی سودجویان مادی و شهوانی از طرف دیگر، دست به دست هم داده، باعث روی‌آوری برخی مردم به سوی عرفان‌ها و ادیان انحرافی می‌شود.

منبع: مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات حوزه علمیه قم

• پی‌نوشت‌ها

۱. نهج‌البلاغه، خطبه؛ ۵؛

۲. رک: مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۸، ص ۵۸۸، علل گرایش به مادی‌گری؛

۳. فریتوف شووان، گوهر و صدف عرفان اسلامی، ص ۴۷، ترجمه: مینو حجت، ج ۱، ص ۱۳۸؛

۴. گوهر و صدف عرفان اسلامی، ص ۴۸.

خواهند زد و لازم است، حوزه علمیه در این رابطه آمادگی لازم را کسب کند.

وی با بیان اینکه مباحث مربوط به هوش مصنوعی، متاورس، بازی‌های مجازی، بلاکچین، تکنولوژی‌های شناختی و مباحث دیگر، از اموری است که نهایت تا ۲۰ سال دیگر، آینده جهان را متحول خواهند ساخت، خاطرنشان کرد: مباحث مربوط به فضای مجازی سه بخش اساسی دارد که شامل مباحث علمی، مباحث راهبري و کنش‌گري می‌شود.

سرپرست مرکز رسانه و فضای مجازی حوزه، با اشاره به اینکه بر این اساس لازم است، حوزه علمیه با نگاهی همه‌جانبه در این رابطه سرمایه‌گذاری کرده و نیروهای توانمند تربیت نماید، تصریح کرد: بدون نگاه مجزا، جامع و عمیق به مباحث رسانه و فضای مجازی، امکان نیل به نقطه مطلوب را نخواهیم داشت.

وی با بیان اینکه باید برای رسانه و فضای مجازی عرصه‌ای مجزا در جامعه نخبگانی در نظر گرفته شود، یادآور شد: مرکز رسانه و فضای مجازی حوزه آمادگی دارد، در رابطه با تدوین شاخص‌های اختصاصی این عرصه، شناسایی و معرفی استعداد‌های برتر و نخبگان رسانه‌ای و فضای مجازی به مرکز امور نخبگان، قدمی در مسیر حمایت از فعالان این‌حوزه بردارد.

حجت‌الاسلام رستمی، با اشاره به اینکه اساساً وظیفه ماست که از نیروهای خودجوش و دغدغه‌مند در این عرصه حمایت کنیم، بیان کرد: یکی از مهم‌ترین انحاء حمایت در این عرصه، معرفی فعالان موفق در رسانه و فضای مجازی است که اقدامات آن آماده شده و به‌زودی انجام خواهد شد.

آمادگی مرکز امور نخبگان حوزه برای ساماندهی نخبگان رسانه و فضای مجازی

• ورود مرکز رسانه حوزه برای حمایت از نخبگان رسانه و فضای مجازی

حجت‌الاسلام رضا رستمی نیز در این نشست، با اشاره به اهمیت شناسایی و حمایت از جامعه نخبگانی رسانه‌ای و فضای مجازی، اظهار کرد: هر چند مباحث مربوط به رسانه و فضای مجازی نوپا هستند؛ اما به‌واسطه اهمیت بالایی که دارند لازم به بخش‌های مختلف، نگاه مجزایی به آنها داشته باشند.

وی با بیان اینکه امروز فضای مجازی از صرف رسانه بودن خارج شده و تبدیل به زیست‌بوم نوینی شده است، مطرح کرد: بخش زیادی از جامعه به‌خصوص نوجوانان و جوانان در این زیست‌بوم نوین زندگی می‌کنند و شخصیت آنها متأثر از فرهنگ مجازی شکل می‌گیرد.

سرپرست مرکز رسانه و فضای مجازی حوزه ادامه داد: مباحث رسانه و فضای مجازی، باید از ذیل مباحث پژوهش و تبلیغ و... جدا شود و به‌صورت مجزا مورد توجه قرار گیرد.

وی با اشاره به اینکه در رابطه با فضای مجازی باید ابعاد مختلفی مورد توجه قرار بگیرد، عنوان کرد: مباحث مربوط به فضای مجازی، به کنش‌گری در شبکه‌های اجتماعی و ساخت تولیدات رسانه‌ای محدود نمی‌شود.

حجت‌الاسلام رستمی اضافه کرد: امروز کلان‌روندهایی در فضای مجازی در حال توسعه هستند که آینده‌ای متفاوت را رقم

شناسایی و جذب در هر عرصه که شامل شرط معدل در کنار مصاحبه عمومی و تخصصی است، از امتیاز آن بهره‌مند شود، تصریح کرد: در برخی موارد، سطح شرط معدل را کاهش دادیم که در این صورت، باید امتیاز تخصصی بیشتر باشد تا آن کسر معدل را جبران نماید.

وی با بیان اینکه در بخش‌های مختلف، شاخص‌های استعداد‌های برتر و حتی نخبگان مشخص شده است، یادآور شد: در بخش رسانه و فضای مجازی لازم است، با همکاری مرکز رسانه حوزه، شاخص‌های ارزیابی دقیق و کارشناسی‌شده تعیین گردد تا بر اساس آن بتوانیم، استعداد‌های برتر و نخبگان این حوزه را شناسایی و حمایت کنیم.

مرتبط با حوزه توانسته‌اند، به فعلیت تام برسند، عنوان کرد: این افراد توانسته‌اند، در کشور و حتی بین‌الملل اثرگذار باشند؛ در بحث تبلیغ و یا در مباحث آموزشی و پژوهشی... اثرگذار باشند.

وی با بیان اینکه مرتبه بعدی مفاخر حوزوی هستند؛ یعنی استاید و بزرگانی که در حوزه‌ای خاص به درجات ویژه دست یافته‌اند؛ اما دون مرجعیت هستند، خاطرنشان کرد: عرصه‌های اصلی که استعداد‌های برتر و نخبگان در آن شناسایی و حمایت می‌شوند، عبارت از آموزشی، پژوهشی، اخلاق و تربیت، تبلیغی و مدیریتی است که هر کدام شاخه‌های متعدد دارند.

حجت‌الاسلام والمسلمین عماد، با اشاره به اینکه هر فرد می‌تواند، با گذراندن مراحل